

peoplemetr

z angl. *people* = lidé; *meter* = měřicí přístroj elektronické zařízení, které slouží k zaznamenávání programových preferencí televizních diváků. (⇒ *publikum, jeho typologie; televize*) **P.** funguje jako komunikační jednotka umístěná v každé domácnosti, kde na každý televizní přijímač připadá jeden **p.** s dálkovým ovládním, prostřednictvím kterého se jednotliví členové domácnosti (i hosté) přihlašují do systému v okamžiku, kdy začínají sledovat daný program, resp. odhlašují v okamžiku, kdy od *televize* odcházejí. Většina v současnosti užívaných **p.** zaznamenává chování diváků s přesností na 1 sekundu a dokáže identifikovat každý přijímaný televizní program, ať je šířený terestricky, nebo digitálně. Systém peoplemetrového měření umožňuje zaznamenávat i údaje o užívání → *videa* a → *teletextu*, popř. jiných zařízení připojených k televizi (DVD, herní konzole).

Kromě vlastního měření sledovanosti (⇒ *rating; share*) umožňují některé systémy elektronického měření sledovanosti i centrálně programovatelnou → *komunikaci* se členy panelu. Přenos dat se u většiny těchto zařízení uskutečňuje prostřednictvím telefonních linek, resp. GSM komunikace. **P.** někdy označovaný jako tv metr poskytuje informace o jednotlivých připojených diváků k dané stanici/programu. Uvedenou informaci ovšem nelze prostě směřovat s kvalitativním hodnocením daného pořadu. Jde pouze o vyjádření kvantitativní stránky televizní konzumace.

⇒ *etnografie publika; publikum, jeho typologie; televize* [jv]

SOUVISEJÍCÍ LITERATURA

Ang. I. (1991). *Desperately Seeking Audience*. London: Routledge.

Hartley, J. (1987). *Invisible Fictions*.

Television Audiences, Paedocracy, Pleasure. In: *Textual Practice*, 1, s. 121–38.

Webster, J. G., Phalen, P. M., Lichty, L. W. (2000). *Rating Analysis. The Theory and Practice of Audience Research*. Mahwah. London: L. Erlbaum Associates.

periodizace vývoje lidské komunikace

specifická periodizace dějin na etapy podle dominance nejtypičtějšího komunikačního → *média*. Hovoří se také o epochách, obdobích, orientacích či o věku převládající technologie, používané pro komunikování. Přechody mezi jednotlivými epochami neprobíhaly náraz, ale v plynulých procesech. Proto se také hovoří o proměnách → *masových médií* v průběhu dějin, např. v teorii proměn komunikace Melvina DeFleura. Podle tzv. teorie zpětného zrcátka Marshalla McLuhana (⇒ *determinismus technologický; epistemologie médií*) je možné komunikační technologické změny zhodnotit teprve s časovým odstupem, zpravidla tehdy, až je stávající převládající technologie nahrazena novou.

Se změnami způsobu komunikování úzce souvisí i změny psychické (individuální) a společenské (sociální, politické, ekonomické), které determinují způsob užívání médií (⇒ *užití a gratifikace*) a ovlivňují celkovou mentalitu, senzibilitu, úroveň poznání a komunikační → *paradigmata* dané epochy. Převládající média zpětně ovlivňují komunikační étos a kolektivní chování lidí dané doby.

Různá pojetí historických fází vývoje komunikačních médií dokumentuje následující tabulka, která znázorňuje vývojové metamorfózy mediální komunikace v dějinách lidstva podle různých koncepcí a autorů. Časová osa (vertikální) se

Historické fáze vývoje komunikačních médií

McLuhan: období	DeFleur: epochy	Riesman: kol. charakter	Tönnies: typy společnosti	Lohisse: kom. systémy	Töffler: kultury
předabecední orální akust. prostor kmenovost	znamení a signály	tradičně řízený typ	Gemeinschaft <		

nezkracuje, ale zahušťuje mediálními formami a nabídkami. Lze pozorovat: a) akceleraci technologií; b) postupnou miniaturizaci technologií; c) zrychlování komunikace; d) rostoucí individualismus používání médií.

Melvin L. DeFleur a Sandra J. Ball-Rokeachová vycházejí z klasické evoluční teorie. Rozlišují pět základních epoch: a) epochu znamení a signálů; b) epochu mluvení a jazyka; c) epochu psaní; d) epochu tisku (⇒ *knihtisk*); e) epochu → *masové komunikace*.

Znamení a signály se rozvíjely v závislosti na kapacitě mozku a sociální kooperaci neandrtálců a kromaňonců při lovu, obhajobě teritoria a soupeření o sociální

postavení. Podle této teorie slova ještě neexistovala a → *komunikace* se odehrávala v předřečových signalizačních soustavách, které ale vykazovaly tendenci ke konvencionalizaci znamení. Jednalo se o → *kódy*, které neumožňovaly vyjadřovat příliš komplexní nebo abstraktní myšlenky. Jedna z hypotéz o evolučním vítězství kromaňonců nad člověkem neandrtálským vychází právě z toho, že kromaňonci byli komunikačně vyspělejší, tj. dříve přešli z pouhých signálů do epochy mluveného jazyka.

Druhá epocha (poč. před 35 až 40 tisíci lety) se odehrávala ve znamení slov, tzn. artikulované řeči. O vzniku řeči existuje několik teorií, pravděp. došlo k propojení

signálního zvuku s určitou biologicky nebo sociálně či kulturně důležitou činností. Spojení (asociace) se postupně upevňovalo a představovalo základní prostředek (médiu) v nastupující dělbě práce a polarizaci významových opozic. Sociální svazky se utužily. Proti takové teorii stojí teologické vysvětlení: řeč vznikla naráz, byla Božím darem.

Písmo se vyvinulo v dvoustupňovém procesu. Předchůdcem dnešního písma byly piktogramy (poprvé v Mezopotámii a Egyptě asi 4000 let př. n. l.), resp. piktografický záznam, kdy jednotlivé znaky znamenají společně sdílené, sémantickým významem obdařené pojmy (např. hieroglyfy a čínské znaky). Tato podoba písma byla nesmírně náročná, velmi početné sady znaků byly zvládnutelné pouze duchovní elitou tehdejších společenství. Druhým stupněm je vynález fonetického neboli hláskového písma (poprvé u Sumerů asi 1700 př. n. l.), které jednotlivé fonémy zaznamenávalo lineárním grafickým znázorněním. V tomto typu písma neodpovídá každému pojmu jeden znak, ale pracuje na principu kombinace mnohem omezenější sady znaků (grafémů) do slov. Na akustické rovině odpovídaly grafémy nejprve zvuku slabik a později zvuku hlásek. (Mezistupněm mezi obrázkovým a hláskovým písmem bylo klínové písmo, zaznamenané např. u Sumerů. Ti používali hůlku s trojúhelníkovým profilem, s jejíž pomocí do jílových destiček otiskovali v různých konfiguracích tvary připomínající klín). Z rituální a signální konvence vznikala textová koherence (⇒ *text*). Fonetický záznam (přechod od piktografického písma k slabikovému a později hláskovému) představoval zásadní průlom v dějinách lidské komunikace. Zjednodušení a s tím související demo-

kratizace písma umožnily oprostit se od orální tradice předávání vědění a významem ustoupila paměť schopnosti invence. Možnost nové poznatky zaznamenat osvobodila lidský intelekt od nutnosti pamatovat si dosavadní sumu vědění a funkci podřet v paměti staré poznatky nahradila funkce vyvjet, vymýšlet a koncipovat nové. Zjednodušení písma tak v podstatě stojí na poč. kumulativního pokroku a fenoménu inovace. Nastupující generace díky písemným záznamům mohla navazovat a rozvíjet, popř. korigovat to, co již bylo vymyšleno. Zhruba 500 let př. n. l. byla ve starém Řecku abeceda zdokonalena (měla již méně než 100 znaků) a stala se tak hlavním médiem dorozumívání. Až do 16. stol. vládla rukopisná kultura, úroveň gramotnosti byla nízká, byla vyhrazena pouze vzdělaným specialistům, převážně církevním a písařským činitelům. Se zdokonalováním písemné kultury údajně začala slábnout i schopnost pamatovat si.

Epocha tisku (⇒ *média tištěná*) přinesla revoluční změnu, protože bylo možné rozmnožovat jednotlivé stránky napsaných → *textů* spolehlivým způsobem ve velkém množství jednotlivých kopií. → *Knihtisk* vynalezl a zdokonalil pro masové používání pravděpodobně Johann Gutenberg, zlatník z něm. Mohuče v pol. 15. stol. (Nejčastěji uváděný je r. 1455, ale vzhledem k tomu, že existuje několik verzí autora mechanického tiskařského lisu, je i několik vrození jeho vynálezu). Převratný vynález znamenal výrazné usnadnění komunikace mezi lidmi na dálku a na druhé straně vedl k všeobecnému nárůstu a rozvoji gramotnosti. Samotné knihy ještě nepředstavovaly → *masové médium* v dnešním slova smyslu, tím se stalo až rozšíření → *masového tisku* (⇒ *penny press*), především → *novin*, v pol. 19. stol.

Poslední historickou fází vývoje komunikačních médií je epocha masové komunikace, která se rozvinula díky objevu podstaty elektřiny a její schopnosti předávat zakódované → *informace* na velkou vzdálenost. Během neuvěřitelně krátké doby (jednoho století) se postupně objevila následující hromadně využívaná média: → *telegraf*, telefon, → *fotografie*, → *film*, → *rozhlas*, → *televize* a dnešní → *nová média* (⇒ *internet*).

Odlišnou koncepci vývoje komunikačních médií předložil kanadský myslitel Marshall McLuhan. Rozlišuje tzv. období: a) období předabecední (mluvená řeč); b) období abecední (psaná řeč); c) → *Gutenbergova galaxie* (knihtisk); d) → *Marconiho galaxie* (⇒ *média s vysílaným signálem*).

Od poč. lidské civilizace vládlo tzv. období předabecední, tzn. kultury, ve kterých se komunikovalo ryze verbálním způsobem. Lidé byli zcela závislí na akustickém prostředí (prostoru), jehož základní charakteristikou je, že nemá nikde střed, je všeprostopující. (Jinými slovy, zvuky nevnímáme lineárně jeden po druhém, ale jsme schopni vnímat mnoho zvuků paralelně, na mnoha „stopách“). Akustické prostředí se váže na ucho a slyšení jako základní smyslové extenze. Podle → *technologického determinismu* tento princip (jehož základními charakteristikami jsou decentralizace, paralelismus a takřka totální akustická dostupnost informací – zvuk slyší všichni přítomní, je kolektivní) určil i mentální a sociální klima daného období. V akustickém prostředí vládne obtížně změnitelná tradice a informace se předávají na základě kolektivní paměti a vyprávění. Organizace společnosti je kmenová a zavazující. Obsahové i formální stránky se týkají především předávání

praktických dovedností, nábožensko-rituálních sdělení, války. Předabecední člověk žil v jednotě s ostatními, nebyl lhostejný k osudu druhého, byl spoután do kolektivity kmenovosti. Existovala tzv. simultánní souhra všech smyslů.

Období abecední způsobilo zánik harmonické rovnováhy smyslů. Podle McLuhana „magický svět ucha a kolektivního slyšení ustoupil neutrálnímu světu oka. Místo ucha člověk dostal oko.“ Postupující převaha vizuálního způsobu komunikování navodila diktát lineárního sdělování a zrychlený vývoj intelektuálních schopností. Nastoupily kategorie a klasifikace. Médium abecedy změnilo také psychosociální prostředí, navodilo vizuální fragmentarizaci řeči. Nastala dominantní éra zraku. Dodnes se 95 % informací k lidem dostává prostřednictvím vizuálních signálů. Abeceda přinesla nový smysl pro uzavřený systém a sjednocené zkušenostní pole. Na druhé straně mluvená řeč představovala rychlou komunikační technologii, písmo pomalou. Zatímco sluch vede k vysoké citlivosti (hyperestezii), zrak nutně navozuje neutralitu komunikačního kódu. Gramotnost rozštěpila pův. jednotu komunikace. Význam slov byl oddělen od zvuku a slyšení se přetavilo do zrakového kódu, který dominuje i dnes v různých audiovizuálních technikách. Vynález abecedy představuje přechod od kmenovosti k civilizačním sociálním formám. Rozdělení pův. sjednocených komunikačních smyslů vedla k sociálním anomáliím. Podle McLuhana je předcházející dominantní médium obsahem následujícího: řeč je obsahem fonetického písma, písmo je obsahem knihtisku a elektronických (podle McLuhana elektrických) médií.

Gutenbergova galaxie je obdobím nástupu tištěné kultury. Knihtisk je prototy-

pem všech dalších strojů, sloužících k hromadné komunikaci. Vynález umožnil všeobecnou alfabizaci a zajistil převahu vizuálního kódu. Navodil razantní společenské změny: nové médium změnilo psychologické i sociálně-politické prostředí. Objevily se: a) podmínky pro šíření všeobecné vzdělanosti; b) nacionalismus (knih-tisk zvýznamnil fenomén národních jazyků); c) reformace a protestantismus (knih-tisk umožnil i mechanické množení bible a odpoutání věřících od jediného vykladače slova Božího); d) zárodek průmyslové revoluce; e) posílení tendence k individualismu (vnímání tištěného slova, resp. aktivitu čtení provokuje člověk o samotě, bez kooperace s druhými; knihtisk také vyzdvihl pojem autorství textu od konkrétního jednotlivce; zrodilo se všeobecné poznání závislé na autoritách, z čehož nevyhnutelně plyne jev samostatného myšlení a zároveň individuální odpovědnosti). Z toho vyplývá, že kolektivní kmenovost byla definitivně rozmělněna.

Takzvaná Marconiho galaxie navodila radikální změnu společnosti. Způsobila rozpad tradičních struktur (⇒ *Gemeinschaft a Gesellschaft*; *společnost tradiční*) a fragmentizaci kolektivních útvarů, přivodila nové formy uniformity, definitivně nastolila identitu tzv. tržně orientovaného člověka, přivedla na svět tzv. vnějškově řízeného člověka (⇒ *dav osamělý*), umocnila existenciální úzkosti, rozpad tradičních struktur. Nastala éra zábavní kultury (⇒ *kultura masová*; *maskult*; *midcult*; *průmysl kulturní*), masové konformity (⇒ *člověk jednorozměrný*; *masa*; *společnost masová*; *teorie zázračné střely*), zhuštění informační nabídky.

Podle McLuhana se historický vývoj masových médií část. podobá uzavřenému kruhu: elektrická média nejsou tzv. exten-

zí (prodloužením) jednotlivých smyslů, ale celé centrální nervové soustavy. Předcházející média mechanicky rozšiřovala pouze jednotlivé lidské smysly, ale rozhlas a televize externalizují vědomí člověka. Proto elektrická média změnila všechny aspekty sociální a psychické existence. Vznikl uniformní svět, kde se vše prolíná se vším ve všezahrnujícím elektrickém prostředí.

Inspirativní je rovněž výklad historického vývoje mediální komunikace od Davida Riesmana (⇒ *škola torontská*), ve kterém načrtl tři důležité historické typy vývoje lidského komunikování: a) typ tradičně řízený; b) typ niterně řízený; c) typ vnějškově řízený. Rozdělení zhruba odpovídá předchozím schémátům. Tradičně řízený člověk žije v kmenové pospolitosti, zásadním prostředkem dorozumívání a předávání informací je řeč, ⇒ *mýty*, kolektivně žité zkušenosti, tradice, orální komunikace. Niterně řízený člověk je alfabetický. Spoléhá na sílu psaného slova a hlavním médiem je kniha. Ve svém životě se řídí individuálním svědomím a zodpovědností. Niterně řízená mentalita je důsledkem vynálezu a rozšíření knihtisku, reformačních hnutí, objevitelských cest, kolonizace a industrializace. Člověk 20. stol. je vnějškově řízený, je zbaven jak kolektivní tradice, tak individuální racionality, takže impulzy ke svému jednání nabírá zvnějšku: zejm. ze sdílené masové komunikace. Elektrickými médii a jejich účinky (⇒ *účinky médií*, *jejich studium*; *účinky médií*, *jejich typologie*) je motivován ke konzumu, pasivitě, masovosti a informace z rozhlasu a televize bere jako nezpochybnitelná vodítka pro své čtení, hodnocení, myšlení, jednání a rozhodování. Začíná postrádat individualitu a stává se anonymní součást-

kou moderní ⇒ *masy*, ovládané masovými médii.

Další výkladovou variantou historických proměn účinků komunikačních médií je povlovný vývoj kolektivní mentality od pospolitosti (*Gemeinschaft*) ke společnosti (*Gesellschaft*) sociologa Ferdinanda Tönniese. Jedná se o plynulé změny z agrární pospolitosti (⇒ *společnost tradiční*), kde vládly neformální mezilidské vztahy, kolektivita, vzájemnost, orální tradice přes změny, související s industrializací a urbanizací, až k ⇒ *moderní společnosti*, kde rozhodují vztahy formální, anonymní a směnné.

⇒ *dav osamělý*; *determinismus technologický*; *médium*; *média s vysílaným signálem*; *média horká a chladná*; *média tištěná*; *noviny*; *škola torontská*; *tisk masový*; *vesnice globální* [cer]

SOUVISEJÍCÍ LITERATURA

- Briggs, A., Burke, P. (2002). *A Social History of Media. From Gutenberg to the Internet*. Cambridge: Polity.
- Clanchy, M. T. (1993). *From Memory to Written Record*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- DeFleur, M., Kearney, P., Plax, T. G. (1993). *Fundamentals of Human Communication*. Mountain View: Mayfield.
- Eisenstein, E. (1979). *The Printing Press as an Agent of Change. Communications and Cultural Transformations in Early modern Europe*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- McLuhan, M. (1967). *The Mechanical Bride. Folklor of Industrial Man*. Boston: Beacon Press.
- McLuhan, M. (1991). *Jak rozumět médiím*. Praha: Odeon.
- McLuhan, M. (2000). *Člověk, média, elektronická kultura*. Brno: Jota.
- Olson, D. R., Torrance, N. (eds.) (1991).

Literacy and Orality. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Ong, W. (1992). *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. London, New York: Routledge.

Postman, N. (1982). *The Disappearance of Childhood*. New York: Delacorte Press.

Riesman, D. (1968). *Osamělý dav*. Praha: Mladá fronta.

Tönnies, F. (1969). *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

personální obsazení události

jeden z principů ⇒ *konstruování reality ve zprávách*, resp. také jeden z ⇒ *organizačních faktorů selekce událostí*. **p. o. u.** a jiné ⇒ *mediální rutiny* vyjadřují postoj analýzy mediální organizace, podle něhož výběr tzv. zprávo tvorné události a následný vznik zprávy není pouze výsledkem sledování ⇒ *informačních kvalit* ze strany ⇒ *komunikátora*, (⇒ *organizace mediální*) Selektce a následná mediace události je také výsledkem omezení daných faktem, že vznikají v rámci prostředí ⇒ *mediální organizace*. Tento přístup významně redefinuje pojem objektivita; resp. ruší jeho pojetí jako neposunutého vyjádření úplného popisu poznané skutečnosti k pragmatičtějšímu pojetí ve smyslu dodržení základních profesionálních standardů sběru, zpracování a distribuce zpravodajských událostí.

Na to, zda se událost stane zprávou a prvkem mediálně konstruované reality, má značný vliv např. její personální obsazení neboli svázanost s lidmi, kteří o ní mohou referovat. Událost spjatá se svědky či konkrétními komentátory události má větší šanci stát se zprávou, neboť konkrétní personální obsazení události usnadňuje sběr ⇒ *informací* a zpraco-